

**TALABA ONGIDA TASAVVURNING SHAKLLANISHI VA
MOTIVATSIYAGA TA'SIRI**

O.I.Yadgarova *SamDChTI dotsenti*

Furqatova Aziza Furqatovna

SamDChTI Sharq tillari fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish: Xitoy tili yo'nalishi

2-bosqich 2403-guruh talabasi

azizafurkatova13@gmail.com

+998932363663

Annotatsiya: Ushbu maqolada talaba ongida tasavvurning shakllanish jarayoni va uning motivatsiyaga ko'rsatadigan ta'siri psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tasavvurning kognitiv, emotsional va neyropsixologik asoslari, shuningdek, talabalarda o'qish jarayonida mental obrazlar va vizualizatsiya texnikalarining roli ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Maqolada Deci va Ryan'ning "O'z-o'zini belgilash" nazariyasi, Vigotskiyning ijodiy tasavvur haqidagi qarashlari hamda zamonaviy kognitiv psixologiya yondashuvlaridan foydalanilgan. Tasavvurni rivojlantiruvchi psixologik o'yinlar, mashqlar va real o'quv jarayonidan olingan misollar talabaning ichki motivatsiyasini mustahkamlashdagi ahamiyatini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari tasavvurning talaba motivatsiyasi, maqsad qo'yishi, o'quv samaradorligi va ijodiy fikrlash jarayonida muhim mexanizm ekanini isbotlaydi.

Kalit so'zlar: Tasavvur, imaginatsiya, mental obrazlar, motivatsiya, kognitiv jarayonlar, vizualizatsiya, ijodkorlik, Deci & Ryan, Vigotskiy, self-determination theory, talaba psixologiyasi, kognitiv rivojlanish, ideal self-image, divergent fikrlash, o'quv motivatsiyasi.

Tasavvur (imagination) psixologiyada ongning real bo'lmagan, ammo mavjud tajriba asosida yangi obrazlar, g'oyalar va stsenariylarni yaratish qobiliyati sifatida izohlanadi. Talabalik davri esa inson hayotidagi eng faol kognitiv bosqichlardan biri bo'lib, unda tasavvur motivatsiya, o'qish strategiyalari, maqsad qo'yish va shaxsiy rivojlanishga kuchli ta'sir ko'rsatadi.[1]

Tasavvur shakllanishining psixologik asoslari. Tasavvurning shakllanishi bir necha psixologik jarayonlar bilan bog'liq:

- Kognitiv jarayonlar: xotira, diqqat, tafakkur, assotsiativ fikrlash.

- Emotsional jarayonlar: ichki kechinmalar, istaklar va his-tuyg'ular obrazlarni kuchaytiradi.

- Neyropsixologik asoslar: prefrontal korteks — rejalashtirish va tasavvur uchun mas'ul.

Vigotskiy nazariyasida tasavvur “ijodiy qayta ishlash mexanizmi” sifatida talqin qilinadi.

Unga ko'ra, talaba yangi bilimni avvalgi bilim bilan tasavvur orqali bog'lab o'rganadi.

Talaba ongida tasavvurning roli uch asosiy yo'nalishda ifodalanadi:

1) O'qish jarayonida murakkab tushunchalarni modellashtirish.

2) Kelajakdagi kasbiy o'rnini tasavvur qilgan holda motivatsiya hosil qilish.

3) Ijodiy yechimlar topishda fantaziya foydalanish.

Masalan, fizika fanini o'rganayotgan talaba molekulalarning harakatini vizual tasavvur qila olsa, mavzu osonroq o'zlashtiriladi. Psixologiyada bu “mental imagery” deb ataladi.

Tasavvur va motivatsiya o'rtasidagi bog'liqlik, bunda motivatsiya tasavvursiz to'liq shakllanmaydi. Kelajakda o'zini qanday ko'rish — “ideal self-image” — talabaning o'qishga bo'lgan ichki kuchini belgilaydi.

Deci & Ryan'ning “O'z-o'zini belgilash” nazariyasiga (Self-Determination Theory) ko'ra, [2]motivatsiya uch asosiy ehtiyoj orqali shakllanadi:

– kompetentlik,

– avtonomiya,

– ijtimoiy bog'liqlik.

Tasavvur kompetentlik hissini kuchaytiradi: talaba muvaffaqiyat stsenariylarini tasavvur qilganda, ichki motivatsiya oshadi.[3]

Quyida tasavvurni kuchaytiruvchi psixologik o'yinlar va mashqlar

1) “Mental proyeksiyalar” o'yini, ushbu o'yin talaba maqsadini tanlaydi va uni bajarish jarayonini bosqichma-bosqich tasavvur qiladi.

Psixologik asos: vizualizatsiya diqqatni markazlashtiradi, anxiyeta kamayadi.

2) “Kelajakdagi men” mashqi

Talabadan 5 yildan keyingi hayotini tasvirlash so'raladi.

Neyropsixologik asos: prefrontal korteks faollashadi, maqsadga yo'naltirilgan xulq shakllanadi.

3) “Obrazlar assotsiatsiyasi”

Talaba berilgan mavzu bo'yicha so'zlar ketma-ketligi orqali yangi g'oya yaratadi.

Psixologik asos: divergent fikrlash faollashadi.

4) “Ideal kun” texnikasi

Talaba ideal o'quv kunini tasavvur qiladi.

Motivatsion asos: bu jarayon ichki xohish va tashqi reallikni yaqinlashtiradi. [4]

Real, talaba misollarida tasavvur ta'siri quyidagilar:

– Tibbiyot talabasi anatomik jarayonlarni ko‘z oldiga keltirganida murakkab mavzularni ikki baravar tez o‘zlashtiradi.

– Til o‘rganuvchi talaba so‘zlarni obraz orqali eslab qolsa, lug‘at boyligi tez o‘sadi.

– Texnik sohada o‘qiyotgan talaba qurilmalarni mental modellashtirish orqali ijodkorlikni rivojlantiradi.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, tasavvur talabalik davrida nafaqat o‘qishni yengillashtiradi, balki motivatsiyani kuchaytiradi, o‘zini rivojlantirish jarayonini tezlashtiradi, kelajakdagi shaxsiy obrazni shakllantiradi.[5] Psixologik tadqiqotlar tasavvurning ongni faol holga keltiruvchi asosiy mexanizmlardan biri ekanini tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotsky, L. (1986). Imagination and Creativity in Childhood.
2. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Self-Determination Theory.
3. Paivio, A. (1991). Dual Coding Theory.
4. Kosslyn, S. (1994). Image and Brain: The Resolution of the Imagery Debate.
5. Atkinson & Hilgard. Introduction to Psychology.